

ОПУБЛІКОВАНО: **Продуктивні сили і регіональна економіка: Зб.наук.пр.: У 2 ч. /РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – Ч.2. – 268 с. – С.173-178.**

УДК 338.48

КРАВЧЕНКО Н.О.

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА ПОЛІССЯ.

Поліський економічний район у складі Волинської, Житомирської, Рівненської та Чернігівської областей характеризується наявністю потужного рекреаційно-ресурсного потенціалу (21% від загальноукраїнських рекреаційних ресурсів [1, С.113]) і досить сприятливих умов для розвитку на цих територіях рекреаційної діяльності. Проте, рівень використання рекреаційних ресурсів становить лише 9%, при середньому в країні – 14,4% [1, С.113], а рекреаційне господарство регіону характеризується низьким рівнем розвитку.

Дана ситуація обумовлюється не тільки несприятливою екологічною ситуацією в північних районах регіону, зумовленою наслідками аварії на Чорнобильській АЕС, які впливають на екологічну ситуацію на 23,4% загальної території Полісся [2]. Рекреаційне господарство південних районів, що характеризуються оптимальними екологічними умовами і значною концентрацією соціально-культурних та природних рекреаційних ресурсів, теж не набуло більш-менш значного розвитку. Проблема розвитку рекреаційної діяльності на Поліссі зумовлена не тільки потребою вирішення завдань раціонального користування рекреаційними ресурсами, які в регіонах масового відпочинку зазнають надмірних навантажень, але й

існуванням незадоволеної потреби місцевого населення у відновленні фізичних, духовних та інтелектуальних сил. Розвиток рекреаційного господарства на Поліссі міг би мати не лише соціальний, але й економічний ефект, що виражався б у створенні нових робочих місць, притоці коштів у регіон, динамічному розвитку суміжних з рекреаційною галуззю тощо.

Питаннями організації рекреаційної діяльності у різних регіонах Поліського економічного району займаються Смаль І.В., Смаль В.В., Жученко В.Г. (Чернігівщина), Павлов В.І., Черчик Л.М., Денисюк В.Т. (Волинь), Возняк Р.Р. (Західне і Київське Полісся). Проте залишаються невивченими питання розвитку рекреаційної системи як єдиного цілісного господарського утворення Поліського регіону. Немає і чіткої відповіді на питання, чому саме ці послуги, і саме на цих територіях користувалися б попитом у споживачів та інвесторів, а також як зробити їх альтернативою продукції та послугам такого роду, що пропонуються суб'єктами рекреаційної господарської діяльності з інших регіонів. Пошуку відповіді на це питання і присвячена дана стаття, яка базується на врахуванні сучасних особливостей розвитку господарських систем в умовах економічних трансформацій, дослідженням яких присвячені праці В.Гейця, Г.Горжелака, Б.Данилишина, М.Долішнього, І.Лукінова, А.Мельник, Ю.Ольсевича, М.Портера та ін.

Підвищення попиту на рекреаційні послуги (рекреаційний продукт) поліської індустрії відпочинку можливе за умов піднесення рівня її конкурентноздатності. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити оригінальність та унікальність пропонованих послуг, їх досконалість в організаційному, технічному плані, нові підходи до їх надання, сучасні методи просування рекреаційного продукту на ринку туристичних послуг тощо. Ці процеси вимагатимуть вагомій фінансово-економічній підтримки

з боку державних і підприємницьких (як вітчизняних, так і зарубіжних) структур.

Таким чином, оптимізація інноваційної та інвестиційної діяльності є запорукою становлення і ефективного розвитку регіональної системи рекреаційного господарства Полісся.

Основними напрямками інноваційної діяльності як туристичних, так і взагалі рекреаційних організацій є: впровадження нових видів послуг; використання нових рекреаційних ресурсів; виявлення та використання нових ринків збуту рекреаційних послуг і товарів рекреаційного призначення; застосування нових технологій та техніки у виробництві рекреаційного продукту; зміна у організації виробництва і споживання традиційних рекреаційних послуг [3, С.86].

Конкретним і цілком реальним напрямом втілення в життя перших трьох напрямків інноваційної діяльності на території Поліського району, а також вирішення інших регіональних проблем, є розвиток на його території альтернативних видів туризму та відпочинку. Під останніми розуміються немасові, дрібномасштабні екологічні види подорожей з метою вивчення природи і культури регіонів. До таких подорожей можна віднести екотуризм, сільський (зелений) та агрорекреаційний, промисельний, культурно-пізнавальний та науковий, релігійний, спортивно-оздоровчий тощо. Хоча дані види туризму не є абсолютною інновацією, для країни, а тим більше для Полісся, вони є новими.

Наявність об'єктів природо-заповідного фонду, унікальних архітектурних, археологічних та культурних пам'яток, районів давнього сільськогосподарського освоєння з усталеними землеробськими звичаями, строкатість ландшафтів регіону, багатий видовий склад флори та фауни, оригінальні народні промисли - необхідні передумови та чинники, що сприятимуть розвитку альтернативних видів туризму на Поліссі.

Окрім розвитку альтернативних видів туризму на Поліссі пропонується декілька рекомендацій щодо надання нових рекреаційних послуг в регіоні:

- розвиток сімейного відпочинку за системою “тайм-шер” (Шацькі озера, береги річок Горинь, Случ, Тетерів, Десна, Снов, Сейм, лісових озер);
- організація санаторно-курортного відпочинку для вагітних жінок із забезпеченням кваліфікованого медичного нагляду, збалансованого харчування, лікувальної фізкультури і т.ін (екологічно чисті території Полісся);
- організація молодіжних таборів (на екологічно чистих територіях) і таборів сімейного відпочинку (приміські рекреаційні смуги);
- розвиток рекреаційної інфраструктури вздовж транспортних коридорів, що проходять територією Полісся (№3 – *Берлін – Дрезден – Львів – Київ*, який проходить через Рівне та Житомир; №9 - *Гельсінкі – Санкт-Петербург – Москва – Київ – Одеса – Дмитровград – Александруполіс*, який проходить по території Чернігівської області; а також коридор *Балтійське море – Чорне море*, який перетинає територію Волинської і Рівненської областей.)
- відкриття кафе при літературно-меморіальних, історико-етнографічних та краєзнавчих музеях із використанням їх тематичного напрямку, особливостей місцевої кухні і т.п.
- обмежений розвиток екстремального туризму, що, в принципі вже відбувається у зоні відчуження.

Використання новітніх технологій та техніки у виробничому процесі розкриває перед виробниками рекреаційних послуг нові можливості щодо удосконалення якості рекреаційного продукту, заощадження часу, необхідного на його створення, скорочення виробничої собівартості і т.ін. За специфікою і галуззю застосування їх можна розділити на:

- інформаційні (використання спеціальних програмних комплексів, що полегшують роботу з клієнтами та партнерами (Voyage Office Pro), послуг

рекламно-інформаційного центру “Українські туристичні інформаційні технології”, мережі Інтернет, створення в ній туристичних web-сайтів);

- виробничі (використання сучасної діагностичної та лікувальної апаратури у санаторно-курортній справі, новітнього обладнання у закладах розміщення, харчування, фізкультурно-оздоровчих центрах, модернізованих засобів пересування тощо).

Напрямок інноваційних змін у організації виробництва є створення на територіях із високим рекреаційним потенціалом об'єднань виробників рекреаційних послуг із допоміжними підприємствами, організаціями і установами, які забезпечують їх сировиною, матеріалами, напівфабрикатами, інформацією, здійснюють технічне та кадрове забезпечення, надають консалтингові та маркетингові послуги та послуги реалізації, - кластерів. Детальній характеристиці особливостей цих нових територіально-організаційних утворень та можливостям і стратегії їх організації в Україні, зокрема на території Чернігівської області, присвячені дослідження В.В.Смаль та І.В.Смаля [4, С.159-171]. Поділяючи їхню думку про можливість і необхідність створення в даному регіоні кластерів “Качанівка-Ніжин” (Ніжинський, Ічнянський, Бахмацький, Прилуцький, Срібнянський, Борзнянський і Талалаївський райони) та “Чернігів-Славутич” (Чернігівський, Менський, Коропський, Сосницький, Куликівський і Новгород-Сіверський райони) пропонуємо також інші варіанти кластерів, створення яких можливе на території Поліського економічного району: “Шацький”, “Ковель-Луцьк”, “Берестечко - Рівне”, “Східно-Волинський” (табл. 1).

Ефективною формою міжнародного співробітництва з обміну інноваційними ідеями та технологіями є організація та проведення міжнародних туристичних ярмарок, салонів, виставок. Україна є їх активною учасницею. Лише за I півріччя 2004 року на участь та організацію подібних заходів із державного бюджету в рамках програми “Фінансова підтримка розвитку туризму в Україні” було виділено 322,1 млн. грн. [www.tourism.gov.ua].

Вищевказані заходи сприяють не тільки впровадженню інновацій, але й розповсюдженню серед потенційних туристів та інвесторів інформації про туристичні можливості України. Це досить суттєвий аспект, оскільки саме брак інформації про вітчизняний, і особливо Поліський, ринок рекреаційних послуг багатьма дослідниками галузі вважається фактором, що обмежує збільшення туристичних та інвестиційних потоків [5, С.36, 6, С.147].

Таблиця 1

Характеристика потенційних рекреаційних кластерів Волинської, Житомирської та Рівненської областей

	Територія	Рекреаційні об'єкти	Основні напрямки спеціалізації
Шацький	Любомльський, Ратнівський, Шацький райони	Озера Світязь, Пулемецьке, Луки, Турське та ін. Шацький національний парк, музеї (Кортеліси, Любомль), архітектурні об'єкти (Любомль, Заболоття, Головне, Тур, Згорани).	Санаторно-курортна справа, екотуризм, кінний, промисельний та сільський (зелений) туризм, молодіжний та сімейний відпочинок, організація фестивалів
“Ковель-Луцьк”	Володимир-Волинський, Ківецівський, Ковельський, Локачинський, Луцький, Рожищенський райони	Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки, історико-культурний заповідник та музей Волинської ікони м.Луцьк, історичні музеї (Ковель, Володимир-Волинський), архітектурні ансамблі Луцька, Володимир-Волинського, Голобів, Олики; Цуманський дендропарк	Культурно-пізнавальний, науковий та діловий, сільський (зелений) туризм, екотуризм, екскурсійна справа
“Берестечко Рівне”	Горохівський район Волинської області, Гошанський, Демидівський, Дубенський, Здолбунівський, Корецький, Млинівський, Острозький, Радивилівський, Рівненський райони Рівненської області	Державні історико-культурні заповідники (Острог, Дубно, Пляшева), музеї (Рівне, Млинів, Радивилів, Вілія), архітектурні та історичні об'єкти Рівного, Млиніва, Клевани, Мирогощі, Корецький монастир, Хрінницьке водосховище, Дермансько-Мостівський регіональний ландшафтний парк, природні об'єкти “Тарасова криниця”, “урочище Олександрівка”, “Хотинські печери”	Культурно-пізнавальний, науковий, діловий, релігійний, кінний туризм, екотуризм, сімейний відпочинок, екскурсійна справа
Східно-Волинський	Корецький район Рівненської області, Андрушівський, Баранівський, Бердичівський, Володарськ-Волинський, Держинський, Житомирський, Новоград-Волинський, Ружинський та Чуднівський райони Житомирської області	Музеї Житомира, Новоград-Волинського, Володарськ-Волинського, Верхівні, архітектурні пам'ятки Бердичева, Житомира, Турчинівки, Тригір'я.	Культурно-пізнавальний, промисельний, сільський (зелений) та агро рекреаційний туризм.

Так, наприклад, на довідкових сайтах мережі Інтернет по туризму, курортах та санаторіях з-поміж зареєстрованих на території Поліського економічного району 179 підприємств санаторно-курортної та туристичної діяльності інформацію про себе розмістили лише два суб'єкти туристичної господарської діяльності, а також шість суб'єктів санаторно-курортної діяльності.

Подальший розвиток рекреаційного господарства Полісся неможливий без залучення у галузь додаткових коштів. Необхідність інтенсифікації інвестиційного процесу в рекреаційній сфері зумовлюється наступними потребами:

- розбудови рекреаційної інфраструктури, яка характеризується значною зношеністю основних фондів, невідповідністю їх світовим стандартам;
- розвитку соціального туризму;
- підвищення рівня науково-технічного та кадрового забезпечення галузі;
- охорони і відновлення культурно-історичної спадщини та природно-рекреаційних ресурсів;
- залучення нових територій у рекреаційну діяльність.

Вкладаючи кошти в індустрію відпочинку або пропонуючи рекреаційні послуги на внутрішньому та зовнішньому ринках, інвестор розраховує на отримання певного прибутку від своєї діяльності, а тому повинен бути впевненим, що потенційні споживачі оберуть саме той вид рекреаційної послуги і саме в тому регіоні, в який вкладаються кошти. У цьому контексті потенційного інвестора, передусім, цікавлять динаміка туристичних потоків, ситуація на ринку рекреаційних послуг, законодавство, що регулює відносини в даній галузі, чинні податкові пільги, рівень політично-економічної стабільності, ціни на місцевому ринку, наявність підготованого персоналу, розвиток загальної інфраструктури, криміногенна ситуація в регіоні тощо. Таким чином, активізації інвестиційної активності в регіоні повинна передувати наукова

та аналітична робота по розробці відповідних матеріалів і документів, що характеризували б інвестиційну привабливість тих чи інших рекреаційних територій чи об'єктів, а також робота держави та органів місцевого самоврядування щодо покращання інвестиційного клімату регіону.

Основними заходами щодо цього повинні стати:

- удосконалення нормативно-правової бази рекреаційної діяльності;
- покращання інформаційного забезпечення галузі;
- активізація маркетингових досліджень ринку рекреаційних послуг та оптимізація маркетингових стратегій щодо просування рекреаційного продукту регіону;
- формування привабливого іміджу регіону;
- пошук резервів (як внутрішніх, так і зовнішніх) інвестування тощо.

Таким чином, запорукою подальшого успішного розвитку рекреаційної галузі Полісся є відмова від залишкового принципу її фінансування, а також активізація інноваційної діяльності, спрямованої на досягнення даною галуззю високого конкурентного рівня.

Література:

1. *Національна доповідь про стан навколишнього середовища в Україні у 2001.* – К.: Видавництво Раєвського, 2003. – 183 с.
2. *Україна. Екологічна небезпека. Карта.* /В.А.Барановський, К.: ВКФ, 2001.
3. *Менеджмент туризма: Экономика туризма.* /В.М.Козырев, И.В.Зорин, А.И.Сурин и др. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320с.
4. *Смаль І.В. Основи географії рекреації і туризму: Навчальний посібник.* – Ніжин: Видавництво НДПУ імені Миколи Гоголя, 2004. – 264 с.
5. *Менеджмент туризма: Туризм и отраслевые системы.* /И.В.Зорин, А.И.Зорин, Т.А.Ирисова и др. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 272с.
6. *Гуляев В.Г. Туризм: экономика и социальное развитие.* – М.: Финансы и статистика, 2003. – 304 с.